

Akik előttünk jártak

Balázs Ferenc (1901–1937)

Balázs Ferenc, az aránylag fiatalon elhalálozott lelkész sokat írt és róla is sokan írtak. Az 1983-ban kiadott **„Balázs Ferenc Monográfia”** – Nagy Teréz összeállításában közzétett Könyvészete szerint – **6 könyvet** („Mese-folyam” 1922, – „Bejárom a kerek világot” 1922, – „Kiss hittan” 1932, – „Közérthető evangélium” 1935, – „Rög alatt” 1936, – „Zöld árvíz” 1936), **83 mesét, 87 verset, 7 énekszöveget és 125 cikket** írt.

Első irodalmi próbálkozásai gyermekéveire esnek. Ernő bátyjával lapot szerkeszt. Ebbe – olvasmányai alapján – ír „Mackó úr újabb kalandjai”-ról, falusi környezetben játszódó, mesészerű történeteket, népmeséket és elbeszélő költeményeket.

A Balázs Ferenc Monográfia I. fejezetének írója – Kicsi Antal – szerint **Balázs Ferenc Nádasszentmihályon, e Kolozsvártól 20 km-re fekvő kisközségben** jegyzi el magát az irodalommal. Itt kezd kialakulni benne a töprengő, filozófiai elmélyülésre hajlamos, a világ ok és okozati összefüggéseit vizsgáló ember.

Balázs Ferenc Nádasszentmihályra kezdődő tüdőbetegsége gyógyítása végett kerül. Itt írja meg **„Önitélet”** című, nagyobb terjedelmű elbeszélését. Az elbeszélést elküldi – közlés végett – a Pesti Napló szerkesztőségének. Mivel annak megjelenéséről a Monográfia nem tesz említést, feltételezhető, hogy az elbeszélés nem üti meg a közlésre való alkalmasság mércéjét. Így nem kerül az olvasók elé.

Irodalmi próbálkozásainak jelentős állomása a **„Krizsa-önképzőkör”**, melyben Balázs Ferenc elnöki tisztséget tölt be. Szívégyének tekinti az önképzőkör lapjának a **„Remény”**-nek megjelentetését. E folyóiratnak, **László Gyula** szerkesztésében megjelenő **„Verszáma”** több munkáját közli: 3 lírai – 1 elbeszélő költeményét és 1 verses meséjét. Mint a Kollégium utolsó éves diákja, elnyeri **„A székely humor Kriza meséiben”** című pályadíjat és saját népköltési gyűjteményéért 40 Ft jutalmat kap. Ez évben lép **„Hallgat a lant”** című versével a nagy nyilvánosság elé. E verse, melyből kiérződik a betegség során elszennvedett fájdalom és a koraérettség, az Új Erdélyben jelenik meg. (1938. márc.) Az érettségi vizsgán jeles eredményt ér el. A bizottság neki ítéli a P. Horváth Ferenc főgondnok 200 Ft-os jutalmát. Ezt a jutalmat kapja, aki tanulmányi előmenetelével, szervező munkájával és irodalmi tevékenységével a legjobbnak bizonyul.

Balázs Ferenc az érettségi bizonyítvány megszerzése után a teológiára iratkozik be. A papi pályára két dolog készíti. Reméli, hogy a falusi levegő helyrehozza egészségét, és a nép szolgálata. Már mint teológus igen sokoldalú életet él. **A teológia tantárgyain túl foglalkozik szociológiai, filozófiai és lélektani problémákkal. Tanulmányozza a népművészetet, vívőleckét és énekórát vesz.** Fegyelmezett életmódjával, műveltségével és modorával társai közül kitűnve lép kapcsolatba a kolozsvári napilapok és folyóiratok szerkesztőségével. **Kapcsolatot épít ki a Keleti Újság, a Napkelet és a Pásztortűz munkatársaival.** E kapcsolat eredményeként közli a Keleti Újság Balázs Ferenc – szociális érzelmű – verseit. Amint a „Romániai Magyar Irodalmi Lexikon” (1991) írja „neve a leggyakrabban közölt szerzői közt szerepel”.

Az Unitárius Teológia – Balázs Ferenc révén – az ifjúsági irodalmárok találkozóhelyévé válik. **Létrehozzák a**

„Tizenegyek” nevű írói csoportosulást. Céljuk a népszolgálat, megszabadulni minden elfogultságtól, nemzeti gógtól s attól, ami az emberi egyenlőség megsértését jelentheti. Első nyilvános megjelenésük a Kolozsvárt 1922. januártól májusig megjelenő **ifjúsági folyóirathoz, az Előréhez** fűződik. Ennek helyettes szerkesztői tisztségét Balázs Ferenc tölti be. Az anyagi okok miatt a 9. számmal megszűnő folyóirat programcikkéből kitűnik, hogy az ifjúsági irodalmárok egy új, lendületes irodalomnak kívánják megvetni alapját. Az ezen céltól fűtöttek – írja Balázs Ferenc – testvér közösségben élnek és dolgoznak. Az Előre megszűnése nem csüggeszti el őket. Tervbe veszik egy olyan Antológia megjelentetését, amely „egy fiatal írógárda első csoportos színrelépése.” Ez a csoportosulás vezet el az **Erdélyi Fiatalok nevet viselő, 1930-tól 1940-ig, a felekezetek és a társadalmi osztályok összefogását hirdető fősiklás laphoz, amely közli Balázs Ferencnek a kis társadalmak önellátását tárgyaló cikkeit. Figyelemre méltó az Erdélyi Fiatalok falukutatása. A Falu-füzeteken keresztül az értelmiségieket igyekeznek a falusi nép mellé állítani. Ebben mutat példát Balázs Ferenc, aki mint falusi lelkész munkálja a falu életének fellendülését.**

1926-ban megalakul a Helikon-íróközösség, melynek folyóirata, az Erdélyi Helikon (1928–1944). Ez a közösség irodalmi és politikai konzervativizmustól elhatárolva kívánja az irodalmat új alapokra helyezni. E törekvés jegyében **Kemény János marosvécsi birtokán** évente rendezett összejöveteleken tárgyalják meg az irodalomra vonatkozó problémákat. Balázs Ferenc, aki **1923-ban indul el nyugati tanulmányújtjára, és 1930-ban foglalja el mészki lelkészi állását, már megírja a Keleti Újságban folytatásokban közölt „Bejárom a kerek világot”** c. könyvét. E munka bizonytalan műfaja miatt azonban csak **1932-ben kap meghívást a marosvécsi találkozóra.** Ezen, a 7. találkozón Balázs Ferenc az erdélyi színjátszás ügyét tárgyaló Kádár Imre előadásához szól hozzá. Felhívja a figyelmet az amerikai kis-színházak rendszerére. Foglalkozik a műkedvelő előadások fontosságával. Teszi mindezt gyakorlati tapasztalatai alapján. A 8. íróközösségi találkozón (1933) Balázs Ferenc az elmúlt év erdélyi magyar irodalmáról tart előadást, majd annak délutáni összejövetelén verseiből olvas fel. A 9. találkozón (1934) Balázs Ferencet az erdélyi magyar nép számára adandó – építő jellegű – jó olvasmányok kérdése foglalkoztatja. Felhívja a figyelmet a népkönyvtármozgalomhoz való csatlakozásra, melytől nagy példányszám és olcsó kiadványok remélhetőek. A 10. és 11. találkozón Balázs Ferenc nem vesz részt. Az utóbbiról betegségére való hivatkozással marad távol. A 11. találkozón, az **Írói Segélyegylet** fölállítást tárgyaló második, délutáni ülésen, egyhangú határozat születik arról, hogy a **„sürgős segély”, a hosszabb idő óta súlyos beteg és anyagi gondokkal küszködő Balázs Ferenc gyógykezelésére fordítják.** A 11. találkozót követően Jancsó Bélának Kacsó Sándorhoz írt leveléből kitűnik, hogy Balázs Ferencet egy amerikai ismerőse floridai birtokán szívesen gyógyíttatná és Balázs Ferenc már az ősz folyamán készül is kiutazni. Jancsó fél, hogy a hosszabb tengeri út csak súlyosbítaná Balázs betegségét. De az is kétséges, hogy az útiköltséget elő tudja teremteni. Szerinte jobb lenne, ha Észak-Olaszország egy enyhe, szélmentes helyén vagy egy Brassó környéki szanatóriumban gyógyíttatná magát. A

levélben arra kéri íróársát, hogy nézzen utána a lehetőségeknek.

Balázs Ferencsel kapcsolatban érdemes egy pillantást vetni a két világháború közötti irodalmi könyvkiadó, az Erdélyi Szépműves Céh munkásságára is. Annál is inkább, mert Balázs Ferenc „Zöld árvíz” című regényének ezen vállalat az 1936. évi kiadója és a megelőző évben megjelenő „Erdélyi Csillagok” c. tanulmánykötete közli Balázs Ferencnek – az egyházi körökben nagy port felverő, **Dávid Ferencről szóló tanulmányát.**

Maga a vállalkozás 1924-ben létesült Kolozsvárt, 6 író közreműködésével. Célja a nemzeti nyelvnek és kultúrának, valamint a nemzeti öntudatnak iskolán kívüli védelmezése és építése. Az **1924-től 1944-ig működő Céh 16 tanulmányt, 6 színművet, 1 népmese gyűjteményt és 1 tájszótárt jelentetett meg.**

Ami Balázs Ferencnek a költészethez való viszonyát illeti, nem tartozik sem az elismert, sem a termékeny költők sorába. Inkább csak „alkalmi költő”. Szabó Sámuel a Keresztény Magvetőben (1987. 2. sz.) a Helikonban megjelenő versére utalva, költészetét „lelke ruhájáról leváló kis rongydaraboknak” nevezi. Szerinte Balázs Ferenc „csapongó felfogásához nem talál a formákat kereső keretet.” Ezért a versírást sem tekinti hivatásának.

Láttuk, hogy már diákkorában kísérletezik versírással. Ezeknek maga sem tulajdonít különösebb értéket. A Balázs Ferenc Monográfia szerint legelső, kétsoros versét 6 éves korában a szomorú fűzfáról írja. Nádasszentmihályi gyógygyaralása idején szállásadójának lánya, Ilonka iránti érzését önti versbe. Az utolsó is-

kolai évben (1918–19) az önképzőkör című lapjának „Versszáma” közöl verseiből.

Szentimrei Jenőtől tudott, hogy az Új Erdély teszi közvéte betegsége és a szerelmi csalódás ösztönözte – már említett – „Hallgat a lant” című, háromszakaszos, szapphói strófákban íródó versét, amely nem annyira költői tehetségét, mint a költemény írójának szigorú fegyelmezetttségét tükrözi. A Monográfia szerint **1912 és 1937 között 7 lap közli verseit, de van gépirásban fennmaradó 33 verse is.** Az Önképző c. lap közli 1912-ből 5, – az Új Erdély 1918-ból 1, – a Remény 1919-ből 3, – a Pásztortűz 1927-ből 1, – az Erdélyi Helikon 1932-től 1937-ig 22, – az Ellenzék 1933 és 1934-ben 11, – és az **Unitárius Közlöny 1934 és 1935-ben 5 versét adja közre.** Ezeknek sem bírálatával sem ismertetésével nem találkozunk. Feltehetően azért, mert nem erősítik a költői irányzatokat, hiányzik belőle a politikai állásfoglalás és az útmutatás szándéka. A versek címük után ítélve – annyira egyéniek, hogy még az általános érdeklődésre sem tarthatnak igényt. Ezzel magyarázható, hogy az egyébként gazdag Balázs Ferencsel foglalkozó irodalom a kultúraterjesztő népnevelőt, a falu-fejlesztő szövetkezeti társulás előmozdítóját, az egyházi feletteseivel szembeszálló és lelkész társaitól teológiai nézeteiben és megjelenésében is elkülönülő „prófétát” mutatják be. Költészetével azonban nem tartja érdemesnek foglalkozni.

E tanulmány az unitárius költőkkel foglalkozó sorozat részeként jelenik meg. Balázs Ferenc költészetének áttekintésével sokoldalúságát kívánja alátámasztani. Ezt tanúsítják egyéni alkalmi versei is.

Kelemen Miklós

Balázs Ferenc versei

TEHERHORDANI JÓK

*Nem vagyok én szomorú fiú,
De a verseim csak teherhordani jók.
A borút és a balsejtelmeket
Hordozhatják csak a szomorú szók.
Az örömeimet elkacagom,
Nekik nem marad boldogság és csók.*

*Ha útjaim vannak, tenni szoktam.
Egy falu hangszerén zengett húr.
Ha gondolataim, könyvet írok,
Ha vágyaim; hát élek boldogul.
Csak a bánatomból nem kér senki.
Verseknek adom, mint szolgának az úr.*

*Hordozzátok a kínjaimat!
Így egy kissé könnyebben élek.
Nem csüggedek, nem fáradok.
Terhével nem ver le az élet.
S ha iszonyú tükröt mutattok,
Elfordulok, mégis remélek.*

*Nem én vagyok az, ki a versekben él,
Az csak a fonnyadt, száraz másom.
Fekete a szemem és a hajam.
Nem költöttem még el az ifjúságom.
Betegen, félhalottan is
A feltámadásomat várom.*

BÚCSÚSZÓ ÉS KÖSZÖNTÉS

*Abban is van mindig valami öröm,
Mikor valakit hátam mögött hagyok.
Valakit, valamit.
Fogva tartottak, lekötöttek.
Most újra magam vagyok.*

*Nem sajnáltam tőlük soha magamat,
Kinyíltam feléjük, mint nap felé a virág.
Szólottak, szólottam.
Mindig egyformán, mindig ugyanúgy,
Jó barát, hű barát.*

*Harang voltam: Kongtam, ha kongattak,
Ismerős hangú, kedves, bátor.
De néha, de néha
Szerettem volna kiugrani
A torony ablakából.*

*Tudtam: ezer titkot rejt a szívem.
Tudtam: milyen kevés, ami kifeslett.
Más arcok, más hangok:
S én is más leszek, vakítóbb,
Fényesebb, szebb.*